

نگرش محیط زیستی و ارتباط آن با میزان دینداری در نورآباد ممسنی

اصغر میرفردی

دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه شیراز

(دریافت: ۱۳۹۶/۳/۸ پذیرش: ۱۳۹۶/۱۱/۲۱)

Environmental Attitude and Its Relation to Religiousness in Noorabad Mamasani

Asghar Mirfardi

Associate Professor of Sociology, Shiraz University

(Received: 29/05/2017 Accepted: 12/02/2018)

Abstract:

Environmental problem nowadays the is known as one of important concerns in human life. This research has been studied the environmental attitude and its relationship with Religiousness in 15 years and older residents of Noorabad Mamasani. Using survey method, Statistics society had been 15 years and older residents of Noorabad Mamasani, from which 400 subjects were determined based on Sampling method (1976) and were selected by classified-multi stage random sampling method. Structured questionnaire, which provided via the scale of Religiousness (Mirfardi & Shayani, 2014) and the scale of attitude toward environment (Salehi Omran & Aghamohamadi, 2008), was used as research tool for data collection, which face validity and Cronbach's alpha were used for its validity and reliability, respectively. Reliability for environmental attitude and religiosity were 0.76 and 0.79, respectively. The findings showed that the dependent variable has direct significant relationship with the variables of religiosity and indirect significant relationship with age. Religiousness determined 14.1 percentages of dependent variable. Study showed that religiosity has important role in pro-environmental attitude. Offering educational programs for enhancing religious commitments which related to environment is advised.

Keywords: Religiousness, Age, Environment, Attitudes to the Environment, Noorabad Mamasani.

چکیده:

مشکلات محیط زیستی امروز به عنوان یکی از دغدغه‌های مهم در زندگی بشر است. این مقاله نگرش محیط زیستی و ارتباط آن با میزان دینداری در بین ساکنان ۱۵ سال و بالاتر نورآباد ممسنی را مورد بررسی قرار داده است. روش پژوهش پیمایشی و حجم نمونه بر اساس جدول حجم نمونه‌لین تعداد ۴۰۰ نفر بوده که با استفاده از شیوه نمونه‌گیری تصادفی از نوع طبقه‌ای چندمرحله‌ای نمونه‌ها انتخاب شدند. ابزار تحقیق پرسش‌نامه ساختمان بود که با استفاده از مقیاس سنجش دینداری به کار گرفته شده توسط میرفردی و شایانی (۲۰۱۴) و مقیاس سنجش نگرش به محیط زیست به کار گرفته شده توسط صالحی عمران و آقامحمدی (۲۰۰۸)، تدوین گردید. برای ارزیابی روایی ابزار سنجش از اعتبار صوری و برای ارزیابی پایایی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضریب آلفای متغیرهای نگرش به محیط زیست و میزان دینداری به ترتیب ۰/۷۶ و ۰/۷۹ بوده است. یافته‌های تحقیق نشان داد که متغیر نگرش محیط زیستی در سطح ۹۹ درصد با متغیر دینداری دارای رابطه معنادار و مستقیم و با متغیر سن در سطح ۹۵ درصد دارای رابطه معکوس و معنادار بوده است. متغیر دینداری ۱۴/۱ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین نموده است. نتیجه مطالعه بیانگر نقش مهم میزان دینداری و تقیدات دینی در نگرش مطلوب به محیط زیست است. در این راستا، ارائه برنامه‌های تربیتی و آموزشی در زمینه تقویت باورها و تعهدات دینی مرتبط با محیط زیست توصیه می‌گردد.

واژه‌های کلیدی: دینداری، سن، محیط زیست، نگرش به محیط زیست، نورآباد ممسنی.

مقدمه

بحران‌های محیط‌زیستی ناشی از تخریب محیط‌زیست، امروزه به عنوان یکی از چالش‌های بزرگ زندگی انسانی شمرده می‌شود. این مشکلات ناشی از گونه‌های رفتاری غیرسازنده انسان‌ها با محیط‌زیست و تنوع زیستی آن بوده است. به گونه‌ای که بر اساس مطالعات انجام شده ۹۹ درصد از کل گونه‌هایی که تاکنون از آغاز خلقت روی کره زمین زیسته‌اند، امروزه منقرض شده‌است (Ben Sen, 2003).

روند برخورد و پیوند انسان‌ها با محیط‌زیست، به گونه‌ای بوده است که با گذر زمان و دستیابی انسان‌ها به ابزارها و توانمندی‌های چیرگی بر محیط‌زیست، بدان دست‌درازی نموده و کم‌کم به نابودی آن پرداخته‌اند. داده‌ها و گزارش‌های جهانی نشان می‌دهند که با افزایش جمعیت انسانی بر روی کره زمین، مشکلات محیط‌زیستی افزایش یافته و برابر برآورد سازمان ملل جمعیت جهان که نزدیک به ۹ میلیارد نفر خواهد رسید، تهدیدی بزرگ برای محیط‌زیست خواهد بود (Mirfardi, 2016). به بیان ساده‌تر، با گسترش مدرنیته انسان‌ها بیشتر به دست‌کاری محیط‌زیست پرداختند چنانچه گیدنز نیز یکی از ابعاد مخاطره‌آمیز دنیای مدرن را بحران محیط‌زیستی می‌داند (Giddens, 2005).

بسیاری بر این باورند که راه‌حل بحران‌های محیط‌زیستی می‌باید در تغییر رفتار و نگرش انسان و روش زندگی وی بر کره خاکی، جست‌وجو شود. برای این منظور، انسان‌ها باید متقاعد شوند که محیط‌زیست طبیعی، نه فقط به خاطر سودرسانی به انسان، بلکه به دلیل ماهیت خویش، ارزش بالایی دارد. به همین دلیل باید مورداحترام قرار گیرد و حفاظت شود (Nooripoor & Ahmadvand, 2011).

نگرانی از مشکلات محیط‌زیست موجب شده بسیاری از پژوهشگران حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی کانون مطالعاتی خود را به این مسأله بکشانند. در زمینه محیط‌زیست از زوایای گوناگون مطالعاتی انجام شده است که در این زمینه می‌توان به این موارد اشاره نمود: مطالعات پیرامون رفتار محیط‌زیستی (Ifegbesan, 2010; Mosinder, 1998Ahmadian,) (Haghighatian, 2016 &); دانش محیط‌زیستی و رفتار محیط‌زیستی (Milver, 1986; Murfei, 1994; Martel) (et al., 2002) و آگاهی بوم‌شناختی (Moomsen, 1995); آگاهی محیط‌زیستی و رفتار محیط‌زیستی (Farahmand et

Riahi) (al., 2014); عوامل مؤثر بر آلودگی محیط‌زیستی (Khoram et al., 2004); مسئولیت‌پذیری و رفتار محیط‌زیستی (Firoozjaiyan & Gholamrezazadeh,) (2015); نفوذ و آگاهی اجتماعی و رفتار محیط‌زیستی (Axsen & Kurani, 2014) و نگرش محیط‌زیستی و کنش عقلانی در حوزه محیط‌زیست (Novah & Foroutankia, 2011).

در بیشتر این مطالعات نقش نگرش‌های محیط‌زیستی موردتوجه قرار گرفته است و از سویی، نگرانی‌ها نسبت به تخریب محیط‌زیست نشان داده شده است.

جامعه ایران در زمینه حفاظت از محیط‌زیست، جایگاه خوبی در جهان ندارد به گونه‌ای که رتبه عملکردی ایران در شاخص جهانی «شاخص عملکردی زیست محیط» در ارزیابی سال ۲۰۱۲ میلادی ۱۱۴ بوده است (Ramezani Ghavam, 2012). تخریب محیط‌زیست در ایران پیامدها و نمودهای گوناگونی داشته است که از جمله می‌توان به این موارد اشاره نمود: خشک شدن تالاب‌ها، تخریب جنگل‌ها، رتبه اول جهان در فرسایش خاک با سالانه دو میلیارد تن فرسایش و اختصاص دادن ۷/۷ درصد از فرسایش خاک جهان به خود که چهار برابر میزان فرسایش در جهان است، بحران کم‌آبی، خشک‌سالی‌های متعدد و تحمیل هزینه آن بر دولت و نظام اقتصادی، بحران آلودگی هوای شهرهای بزرگ و پیامدهای اجتماعی و اقتصادی آن، بحران از میان رفتن گونه‌های گیاهی و جانوری و تهدید ذخیره ژنتیک کشور و غیره که همه اینها نشانگر بحرانی بودن شرایط محیط‌زیستی کشور است (Fazeli, 2012).

استان فارس، در ناحیه نیمه‌خشک قرار گرفته است و تنوع آب و هوایی زیادی در آن وجود دارد و از سرزمین‌های گرم و خشک تا کوهستانی و سردسیر است که به همین گونه تنوع زیستی نیز در آن وجود دارد. شهرستان ممسنی، یکی از شهرستان‌های شمال غرب استان فارس نیز از تنوع زیستی و آب و هوایی برخوردار است و از مناطق گرم در جنوب تا مناطق سردسیری و کوهستانی در شمال برخوردار است. شهر نورآباد ممسنی که سال‌های پایانی دهه ۱۳۳۰ خورشیدی مرکز شهرستان ممسنی بوده است، در سال‌های پس از انقلاب اسلامی پذیرای مهاجران روستایی و عشایری بوده است به گونه‌ای که رشد میزان جمعیت شهری نورآباد ممسنی از سال

شناختی پیوند دارند، می‌توانند نقش برجسته‌ای در ایستارهای افراد نسبت به محیط‌زیست ایفا نمایند. با این وجود، شناخت نسبت به متغیرهای مرتبط با نگرش به محیط‌زیست نیازمند ارزیابی علمی است.

پیوند میان باورهای دینی و میزان دینداری، از یک سو و ایستارها و رفتارهای اجتماعی، از سوی دیگر، از آن رو اهمیت دارد که باورهای دینی با نهادینه ساختن آموزه‌ها و ارزش‌های درونی برای انسان‌ها نقش نظارت درونی بر رفتارها ایفا می‌کنند.

به بیان دیگر، باورها و اعتقادات دینی و تقید بدانها از جایگاه مهمی در رفتار و کردار افراد دارد. نظام معنایی و ارزشی که جهت‌گیری افراد را در رفتارهای فردی و اجتماعی‌شان تعیین می‌کند، از اعتقادات و باورهای دینی تأثیر می‌پذیرند (Mirfardi & Shayani, 2014). در زمینه محیط‌زیست نیز می‌توان انتظار داشت که دینداری و دین‌باوری در نگرش محیط‌زیستی افراد نقش داشته باشد. اگرچه در زمینه محیط‌زیست و نگرش‌های محیط‌زیستی پژوهش‌های گوناگونی انجام شده است، ولی در پیوند با دینداری و نگرش‌های محیط‌زیستی مطالعات کمی انجام شده است.

شهر نورآباد ممسنی که از دهه ۱۳۳۰ خورشیدی به عنوان مرکز شهرستان ممسنی بوده است، طی چند دهه گذشته و به ویژه پس از انقلاب اسلامی مقصد مهاجران روستایی بوده است به گونه‌ای که جمعیت این شهر در طی سه دهه گذشته بیش از سه برابر شده است. توجه به تحصیلات و آموزش عالی در این شهرستان زیاد است و از سویی سبک فعالیت‌ها بیشتر کشاورزی و خدماتی است. شرایط در حال گذار بودن این منطقه پیامدهایی را برای محیط‌زیست منطقه در پی داشته است به گونه‌ای که در پرتو گسترش فعالیت‌های کشاورزی و همچنین بهره‌گیری تفریحی از محیط‌زیست، تخریب و فرسایش قابل توجهی در تنوع زیستی پدید آمده است. با وجود این تحولات، پژوهشی در زمینه نگرش‌های محیط‌زیستی ساکنان این منطقه انجام نشده است. در این راستا، این پژوهش بر آن بوده است تا نگرش‌های محیط‌زیستی ساکنان شهر نورآباد ممسنی (که ترکیبی از جمعیت مناطق مختلف شهرستان‌های ممسنی و رستم را در خود جای داده است) را در پیوند با میزان دینداری آنها مورد بررسی قرار دهد. این پژوهش به این پرسش پرداخته است که نگرش‌های محیط‌زیستی

۱۳۵۵ تا ۱۳۹۰ قابل توجه بوده است که تعداد جمعیت در آن از ۱۰۹۸۴ نفر در سال ۱۳۵۵ به تعداد ۶۱۸۳۱ نفر در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است (Iran Statistical Center, 2011). این میزان افزایش جمعیت شهری، در کنار مشکلات اقتصادی و رفاهی در منطقه، پیامدهای محیط‌زیستی آشکاری داشته است، به گونه‌ای که بر محیط‌زیست پیرامون شهر نورآباد و تفرجگاه‌های طبیعی شهرستان اثراتی به‌جا نهاده است. دگرگونی در شکل طبیعی محیط‌زیست و تفرجگاه‌ها، بهره‌وری بی‌رویه از منابع آب زیرزمینی در کشاورزی، شکار بی‌رویه و کمپاب و حتی نایاب شدن برخی گونه‌های پرندگان و حیوانات وحشی، کاستن از گونه‌های گیاهی و جانوری در محیط‌زیست این شهرستان و غیره، از جمله این پیامدهای زیان‌بار دست‌کاری در محیط‌زیست بوده است.

کلایتون (۲۰۰۳) نیز نشان داد که شاخص‌های هویت محیطی با رفتارهای مسئولانه در مقابل محیط‌زیست، مانند همکاری با سازمان‌ها و نهادهای محیط‌زیست همبستگی مثبتی دارد. ویلسون هم با طرح فرضیه بیوفیلیا مطرح کرد که انسان‌ها برای تعلق و ارتباط، به سایر موجودات زنده نیاز درونی دارند. بر اساس این نظریه، انسان‌ها به صورت ناهشیار می‌کوشند با بقیه موجودات، بهترین تمایلات عاطفی را شکل دهند و این پایه و اساس انگیزه ما برای مراقبت و محافظت از محیط را فراهم می‌کند (Wilson, 1993). شواهد عشق و علاقه انسان‌ها به موجودات زنده را می‌توان در رغبت و علاقه انسان به طبیعت، مناظر طبیعی، پرورش گیاهان در منزل و نگهداری حیوانات مشاهده کرد (Badrigargari et al., 2012). در قرآن توجه به طبیعت، به عناوین مختلف به چشم می‌خورد و انسان از این راه، به مطالعه، تدبیر، تفکر، دقت و شناسایی طبیعت دعوت شده است و این دعوت دلالت بر عظمت و اهمیت طبیعت در دیدگاه اسلام و پروردگار متعال نیز می‌کند. این کتاب آسمانی نه تنها در فصاحت و بلاغت معجزه است بلکه از نظر علمی نیز دارای اعجاز فراوان است و بسیاری از آیات و اشارات آن در ارتباط با طبیعت مطابق با آخرین تحقیقات و اکتشافات روز است (Ibid). طبیعت مورد توجه اسلام است و راز این توجه را می‌توان در مسائلی از جمله تأثیر غیرقابل انکار محیط‌زیست، در جسم و روان آدمی دانست.

متغیرها و زمینه‌های گوناگونی ممکن است بر نگرش افراد به محیط‌زیست تأثیر داشته باشند. عواملی که با زمینه‌های

کاهش می‌یابد (Haghighatian et al., 2016). نتایج به دست آمده از مطالعه عباس‌زاده و همکاران نشان داد که متغیر نگرش زیست محیطی به صورت مستقیم با ضریب مسیر ۰/۲۲۴ بر رفتار مسئولانه زیست محیطی تأثیر داشته و متغیر دلبستگی مکانی نیز با ضریب مسیر ۰/۵۳ بر رفتار زیست محیطی مؤثر است؛ متغیر دلبستگی مکانی نیز با ضریب مسیر ۰/۲۳ بر رفتار مسئولانه زیست محیطی تأثیر می‌گذارد. از طرفی دلبستگی مکانی با تأثیر بر نگرش مسئولانه زیست محیطی با ضریب مسیر ۰/۶۸، به طور غیرمستقیم بر رفتار مسوولانه زیست محیطی مؤثر است (Abbaszadeh et al., 2016).

یافته‌های تحقیق صالحی و پازوکی‌نژاد در شهرستان بابلسر استان مازندران نشان داد روستائیان نسبت به کشاورزی پایدار گرایش کمی داشتند. بررسی وضعیت نگرش زیست محیطی و پایبندی روستائیان به ارزش‌های زیست محیطی نیز مطلوب بود. سطح اعتماد اجتماعی روستائیان و نیز میزان بهره‌گیری از منابع اطلاعاتی متوسط رو به پایین بود. در بین عوامل مورد بررسی، نگرش زیست محیطی، ارزش‌های زیست محیطی و سن بر گرایش به کشاورزی پایدار، بیشترین تأثیر را داشتند (Salehi & Pazukinezhad, 2016).

نتایج فراتحلیل انجام شده توسط بحرینی‌زاده و رضایی نشان داد که نگرانی زیست محیطی، تأثیرات اجتماعی، اثربخشی درک شده، میزان مسئولیت‌پذیری اجتماعی، نگرانی از تصویر و برداشت شخصی، نگرش زیست محیطی، درک اهمیت مسائل زیست محیطی و قصد خرید محصولات سبز بیشترین تأثیر را در مطالعات مختلف بر رفتار خرید سبز داشته‌اند (Bahrainizadeh Rezaei, 2016).

نتایج تحقیق موحدی و همکاران نشان داد که سیاست‌گذاری‌های دولتی، پایبندی خانواده به حفظ محیط زیست، رسانه، عضویت در NGO، تحصیلات و آموزش موجب تغییر در نگرش افراد به محیط زیست می‌گردد (Movahedi et al., 2017).

مرور مطالعات انجام شده ضمن اینکه اهمیت نگرش محیط‌زیستی را نشان می‌دهد، کمبود مطالعات در این زمینه به ویژه با رویکرد جامعه‌شناختی را آشکار می‌سازد. در این راستا، این مطالعه با رویکرد جامعه‌شناختی به مطالعه نگرش محیط‌زیستی در شهر نورآباد ممسنی می‌پردازد. با توجه به

ساکنان شهر نورآباد ممسنی چگونه است و چه ارتباطی با میزان دینداری آنها دارد؟ هدف از مطالعه شناخت وضعیت نگرش محیط‌زیستی ساکنان ۱۵ سال و بالاتر شهر نورآباد ممسنی و میزان ارتباط بین میزان دینداری و نگرش محیط‌زیستی آنان بوده است. مشکلات محیط‌زیستی روزافزون که زندگی انسانی را به مخاطره انداخته است و نیاز به شناخت ابعاد گوناگون نگرش و رفتار انسان‌ها در زمینه محیط‌زیست، از یک سو و نبود مطالعه‌ای در این زمینه در جامعه مورد مطالعه، از سوی دیگر، چنین پژوهشی را ضروری ساخته است. بخش قابل توجهی از مطالعات در زمینه محیط‌زیست توسط رشته‌های پزشکی، کشاورزی و غیره انجام شده و رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی در سالیان اخیر به این حوزه ورود کرده‌اند. در اینجا برخی از مطالعات انجام شده در زمینه محیط‌زیست مرور می‌شوند:

نتایج مطالعه فضلی نشان داد که بین سن، وضعیت تأهل، آگاهی محیط‌زیستی و دین‌داری با رفتار محیط‌زیستی افراد رابطه وجود دارد، با افزایش دینداری رفتارهای مسئولانه محیط‌زیستی افزایش می‌یابد (Fazli, 2014).

مطالعه نبوی‌زاده و شهرداری در شهر اهواز نشان داد که رابطه مستقیم و معناداری بین متغیرهای احساس مسئولیت، اخلاق محیط‌زیستی و احیای ارزش‌های دینی و متغیر حفظ محیط‌زیست وجود دارد (Nabavi & Shahryari, 2014). نتایج تحلیل مسیر مطالعه قبادی‌علی‌آبادی و همکاران نشان داد که سه متغیر نگرش‌های زیست محیطی، هنجار ذهنی و راهبرد، به ترتیب با تأثیر کل ۰/۴۰۰، ۰/۳۴۴ و ۰/۲۹۲، مهم‌ترین عوامل در تبیین رفتار کشاورزان در مواجهه با خشکسالی می‌باشند و سه متغیر کنترل رفتاری درک شده، سن و تجربه کار کشاورزی به ترتیب با تأثیر کل ۰/۱۶۹، ۰/۰۵۱ و ۰/۱۷۲ - کمترین تأثیر را بر رفتار کشاورزان داشتند (Ghobadi Aliabadi et al., 2016).

مطالعه حقیقتیان و همکاران نشان داد که علی‌رغم پایین بودن میانگین متغیرهای واسطه‌ای (الزام هنجاری، امکانات و دانش محیط‌زیستی)، میانگین نگرش و رفتارهای محیط‌زیستی شهروندان، متوسط روبه‌بالاست. آزمون فرضیه‌ها نشان می‌دهد این متغیرها بخشی از واریانس شکاف بین نگرش و رفتار محیط‌زیستی را تبیین می‌کنند. به عبارتی، با افزایش سطح متغیرهای فوق، میزان شکاف بین نگرش و رفتار محیط‌زیستی

فیشباین (Ajzen & Fishbein, 1980) است. آیزن و فیشباین نتیجه یکی از مطالعات خود را در قالب نظریه «عمل بخردانه» ارائه کرده‌اند. اصطلاح عمل بخردانه به این معنی است که اکثر رفتارها به این دلیل انجام می‌شود که مردم به نتایج اعمال خود فکر می‌کنند و برای حصول پاره‌ای از نتایج و دوری از برخی دیگر، دست به انتخاب منطقی می‌زنند (Mohseni, 2000).

در خصوص دینداری، گلاک و استارک عقیده داشتند به رغم اینکه ادیان جهانی، در جزئیات بسیار متفاوتند اما دارای حوزه‌های کلی هستند که دینداری در آن حوزه‌ها و یا آن ابعاد جلوه‌گر می‌شود. گلاک و استارک برای دینداری پنج بعد اصلی در نظر گرفته‌اند: ۱. اعتقادی ۲. مناسکی ۳. عاطفی ۴. فکری و ۵. پیامدی که در این پژوهش به سنجش گویه‌هایی از سه بعد آن (اعتقادی، عاطفی و مناسکی) اکتفا شده است. در زیر شرحی از سه بعد مورد نظر آورده می‌شود. الف. بعد اعتقادی: باورهایی را در بر می‌گیرد که انتظار می‌رود پیروان یک دین بدان اعتقاد داشته باشند. گلاک و استارک این باورها را در هر دین به سه نوع تقسیم کرده‌اند: ۱. باورهای پایه‌ای مسلم که ناظر به شهادت دادن به وجود خداوند و معرفی ذات و صفات اوست؛ ۲. باورهای غایت‌گرا که هدف و خواست خدا از خلقت انسان و نقش انسان را در راه نیل به این هدف باز می‌نمایاند و ۳. باورهای زمینه‌ساز که روش‌های تأمین اهداف و خواست خداوند و اصول اخلاقی‌ای را که بشر برای تحقق آن اهداف باید به آنها توجه کند در بر می‌گیرند (Serajzadeh, 2005). ب. بعد مناسکی: «اعمال دینی مشخصی را که انتظار می‌رود پیروان هر دین آنها را به جا آورند، در بر می‌گیرد»، نظیر عبادت‌های فردی، نماز و روزه، صدقه، زکات. ج. بعد عاطفی: این بعد با احساسات، تجربیات و درون فرد دیندار مرتبط است که این احساسات و عواطف کاملاً قلبی و درونی بوده و بر خلاف مناسک و مراسم آیینی، نماد بیرونی ندارد. گلاک و استارک بعد عاطفی دین را چندین نوع می‌دانند: تأییدی: حس مؤدت و تأیید به وجود خدا؛ ترغیبی: گزینش آگاهانه خدا و اشتیاق به او؛ شیدایی: حس صمیمیت و شور و وجد نسبت به خدا و بعد حیانی: مورد اعتماد خدا واقع شدن و کارگزار و فرستاده خدا بودن (Mehdizadeh, 2006).

در مجموع، نظریه‌های معرفی شده در این نوشتار، به جایگاه معنا و نگرش در نوع کنش و رفتار انسانی تأکید دارند. و

اینکه تاکنون مطالعه علمی با این موضوع در این شهر انجام نشده است، چنین مطالعه‌ای می‌تواند به شناخت یکی از ویژگی‌های فرهنگ محیط‌زیستی این شهر یاری رساند.

نظریه‌های چارچوبی در این پژوهش، شامل نظریات وبر و گلاک و استارک در مورد دینداری و نظریه نگرش فیشباین و آیزن هستند. مجموع این نظریه‌ها بر نقش محیط اجتماعی و حوزه تعاملی و شناختی افراد تأکید دارند. این دیدگاه‌ها را می‌توان در حوزه کنش متقابل و جامعه‌محوری دانست که زمینه‌های تعاملی و اجتماعی کنشگران اجتماعی را مورد توجه قرار می‌دهند. از دیدگاه وبر، مفهوم اخلاق، در معنای جامع کلمه، جایگاه اول را در اعمال و رفتار انسان دارد. آنچه در دیدگاه او برای کنش‌های انسانی اهمیت دارد، جهت‌یابی‌های هنجاری هستند که شیوه زندگی شخصی را ساماندهی می‌کنند. وبر به دین به عنوان بعد محوری فرهنگ اشاره می‌کند و بر محتوای ذهنی نظام‌های تجربه ایمان و اعتقاد، تأکید دارد. وی معتقد است با آغاز مدرنیته، جهان به سمت تهی‌شدن از معنا پیش می‌رود و در عصر بوروکراسی به جای نوعی تعالی، توجه اصلی بشر بر کارایی و عقلانیت است. با این تفاسیر، زندگی مقصد و معنی خود را گم کرده و انسان‌ها در دامی افتاده‌اند که او آن را قفس آهنین بوروکراسی پوچ و عقلانیت بی‌معنا نامیده است. و بر با تأکید بر اهمیت محوری و تقریباً همه‌جانبه باورهای دینی در زندگی بشر، فضایی برای استقلال فرهنگ ایجاد می‌کند (Salehi Amiri, 2007). وبر در سنخ‌بندی خود از انواع کنش؛ کنش عقلانی معطوف به هدف را به عنوان نمونه برجسته از کنش‌های دوره مدرنیته می‌داند (Coser, 1989).

با بهره‌گیری از دیدگاه وبر می‌توان به مبانی ارزشی و معنایی تأثیرگذار بر وجوه ایستاری و نگرشی افراد پرداخت. به بیان دیگر، به باور وبر هر انسانی نظام معانی دارد که بر اساس آن به شکل‌دهی رفتار و کنش اجتماعی‌اش می‌پردازد. با بهره‌گیری از دیدگاه وبر پیرامون معانی موجود و تعیین‌کننده در کنش‌های اجتماعی انسان‌ها و با باور به اینکه آموزه‌های دینی دارای نظام اعتقادی و معنایی هستند که بر دیگر باورها و رفتارها تأثیر می‌گذارند، می‌توان چنین فرضیه‌ای را مطرح نمود که نوع نگرش نسبت به محیط‌زیست با دینداری رابطه معناداری دارد.

یکی از دیدگاه‌های مرتبط با نگرش و رفتار، دیدگاه آیزن و

بوده‌اند. براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۰، جمعیت کل افراد بالای ۱۵ سال شهر نورآباد ممسنی ۵۵،۷۳۶ نفر بوده است. بر اساس جدول لین (۱۹۷۶)، حجم نمونه محاسبه شد. جدول لین، حجم نمونه را با توجه به شاخص‌هایی چون حجم جامعه آماری، میزان همگنی جمعیت، سطح معنی‌داری و میزان خطای معنی‌داری محاسبه می‌نماید. در این پژوهش برای جمعیت مورد نظر در شهر نورآباد و میزان همگنی ۵۰-۵۰ و خطای آماری ۵ درصد تعداد ۳۸۱ نفر به عنوان حجم نمونه تعیین شد و برای افزایش اعتبار تحقیق حجم نمونه به ۴۰۰ نفر افزایش داده شد. از شیوه نمونه‌گیری تصادفی از نوع طبقه‌ای چندمرحله‌ای استفاده شد. محلاتی از شهر نورآباد به شکل تصادفی از نوع خوشه‌ای انتخاب گردید و حجم نمونه از بین آنها به تناسب جمعیت‌شان انتخاب گردید. محلات توتستان، جابه، جهاد عشایر و اسکان عشایر از بین محلات شهر که معرف طوایف و طبقات گوناگون شهر نورآباد هستند، به شکل تصادفی انتخاب گردید و حجم نمونه از بین آنها به تناسب جمعیت‌شان انتخاب گردید. توتستان ۷۵ نفر، جابه ۹۰ نفر، جهاد عشایر ۱۰۵ نفر و اسکان عشایر ۱۳۰ نفر از حجم نمونه را به خود اختصاص دادند. داده‌های پژوهش در اسفند سال ۱۳۹۴ گردآوری شده است.

تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای تحقیق

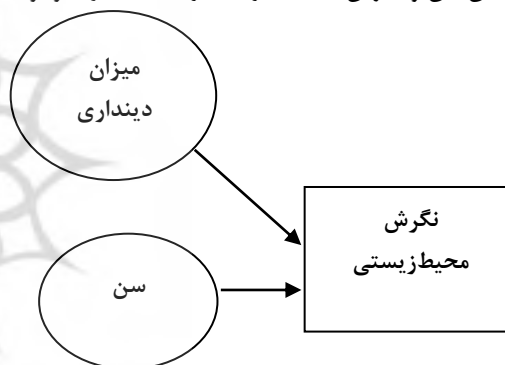
نگرش به محیط‌زیست

مجموعه نسبتاً پایداری از احساسات، باورها و آمادگی‌های رفتاری اشخاص، اندیشه‌ها و گروه‌ها نسبت به محیط‌زیست است (Sayf, 2001). این مقیاس برگرفته از کار صالحی عمران و آقامحمدی (۲۰۰۸)، است. پس از ارائه هریک از سؤالات مربوط به متغیر نگرش به محیط‌زیست، گزینه‌های جواب در یک طیف پنج‌قسمتی شامل موارد «کاملاً موافق»، «موافق»، «بی نظر»، «مخالف» و «کاملاً مخالف»، در اختیار پاسخگو قرار می‌گیرد که به ترتیب ۵، ۴، ۳، ۲ و ۱ نمره کسب خواهند کرد. کمترین و بیشترین نمره مجموع گویه‌های سنجش این متغیر به ترتیب ۱۰ و ۵۰ بوده است. برای ارزیابی روایی ابزار تحقیق از روایی صوری و برای ارزیابی پایایی تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. ضرایب آلفای کرونباخ نشان می‌دهد ابزار سنجش از پایایی لازم برخوردار بوده است.

بر انسان را موجودی معنا ساز می‌داند که برای رفتارها و کنشهای خود معنا و تفسیر مبتنی بر نظام‌های ارزشی و هنجاری جامعه دارد. از سوی دیگر، به باور وبر در دوران جدید کنش عقلانی معطوف به هدف بیش از دیگر کنش‌ها در جامعه مدرن وجود دارد. دیدگاه بوردیو، نیز به گونه‌ای نقش زمینه اجتماعی زندگی افراد و همچنین سرمایه اجتماعی و جایگاه طبقاتی انسان‌ها را در نوع رفتار و ذائقه رفتاری نشان می‌دهد. مجموعه این دیدگاه‌ها می‌توانند در قالب رویکرد کنش متقابل و همچنین رویکرد تعاملی موجود در نظریه بوردیو دسته‌بندی شوند و برای تحلیل رفتارهای محیط‌زیستی به کار گرفته شوند. با توجه به مبانی مفهومی و نظری و پیشینه تحقیق، فرضیه‌های زیر در این پژوهش مورد ارزیابی قرار می‌گیرند:

- بین میزان دینداری و نگرش به محیط‌زیست رابطه معناداری وجود دارد.

- بین سن و نگرش به محیط‌زیست رابطه معناداری وجود دارد.

شکل ۱. مدل تحلیلی پژوهش

روش‌شناسی پژوهش

با توجه به پهنانگر بودن مطالعه، از روش پیمایشی و ابزار پرسش‌نامه در این پژوهش استفاده شد. ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه ساختمانده بوده که برای سنجش نگرش محیط‌زیستی به شکل ترکیبی از پرسش‌نامه محقق‌ساخته و پرسش‌نامه صالحی عمران و آقامحمدی (۲۰۰۸) و برای سنجش میزان دینداری از پرسش‌نامه به کار گرفته شده توسط میرفردی و شایانی (۲۰۱۴) استفاده شد. اعتبار پرسش‌نامه به شیوه اعتبار صوری و با نظرخواهی از اساتید دانشگاهی و پژوهشگران این حوزه ارزیابی گردید و برای ارزیابی پایایی نیز از ضریب هماهنگی درونی (آلفای کرونباخ) استفاده شد. جامعه آماری در این تحقیق، کلیه افراد ۱۵ سال و بالاتر شهر نورآباد ممسنی

میزان دینداری

از پاسخگویان در گروه سنی ۱۵ تا ۳۰ سال قرار داشته‌اند که در جدول زیر در ردیف سن پایین قرار داده شده‌اند، ۴۳ درصد از آنان در گروه سنی ۳۱ تا ۶۵ سال (رده متوسط) و ۱۱/۳ درصد نیز در گروه سنی ۶۶ سال و بالاتر (در رده بالا) قرار داشته‌اند.

جدول ۲. آماره‌های توصیفی متغیرهای مورد بررسی

سطح	سن پاسخگویان	نگرش به محیط‌زیست	میزان دینداری
پایین	۴۵/۷	۱۶/۸۰	۱۶/۸
متوسط	۴۳	۶۵	۶۸
بالا	۱۱/۳	۱۸/۲	۱۵/۲
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
میانگین	-	۱۳/۸۲	۲۳/۴۲
انحراف معیار	-	۳/۰۲	۶/۴۱

ب) یافته‌های استنباطی

یافته‌های تحقیق نشان داد که با توجه به مقدار ضریب همبستگی $0/367^{**}$ و سطح معنی‌داری $0/000$ بین میزان دینداری و نگرش به محیط‌زیست رابطه معنی‌داری وجود دارد. نتایج این آزمون، نشان‌دهنده وجود رابطه مثبت و معنی‌دار در سطح ۹۹ درصد، بین دو متغیر می‌باشد. این ارتباط با متغیر سطح تحصیلات و سن پاسخگویان کنترل شد. رابطه بین دو متغیر با کنترل متغیر سن در سطح ۹۵ درصد و با میزان همبستگی $0/367^{**}$ معنی‌دار بوده است که نشانگر تأثیر کاهشی سن بر ارتباط بین دو متغیر است. همچنین میزان همبستگی بین دو متغیر با وارد نمودن متغیر سطح تحصیلات با توجه به مقدار ضریب همبستگی $0/373^{**}$ و سطح معنی‌داری $0/000$ بین میزان دینداری و نگرش به محیط‌زیست فرد رابطه معنی‌داری وجود دارد. نتایج این آزمون، نشان‌دهنده این است که به میزان کمی همبستگی بین دو متغیر میزان دینداری و نگرش به محیط‌زیست افزایش یافته است. به بیان دیگر افراد با تحصیلات بالا که از میزان دینداری بالاتری برخوردارند نگرش محیط‌زیستی مناسبتری برای حفظ محیط‌زیست دارند. همچنین یافته‌های تحقیق نشان داد که با توجه به مقدار ضریب همبستگی $0/100^{**}$ و سطح معنی‌داری $0/046$ بین سن و نگرش به محیط‌زیست رابطه معنی‌داری وجود دارد. این رابطه ضعیف و به صورت معکوس است.

دینداری به معنای داشتن التزام دینی است به نحوی که نگرش، گرایش و کنش‌های فرد تحت تأثیر آن قرار می‌گیرد (Shojaee Zand, 2005). برای سنجش میزان دینداری از مدل گلاک و استارک استفاده شده است. گلاک و استارک برای دینداری پنج بعد اصلی در نظر گرفته‌اند: ۱. اعتقادی، ۲. مناسکی، ۳. عاطفی، ۴. فکری و ۵. پیامدی؛ که در این پژوهش، گویه‌هایی از سه بعد آن یعنی اعتقادی، عاطفی و مناسکی مورد سنجش قرار گرفته است. گزیده‌هایی از پرسش‌های این مدل که توسط میرفردی و شایانی استفاده شده بود، در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفت (Mirfardi & Shayani, 2014). پس از ارائه هریک از سؤالات مربوط به متغیر میزان دینداری، گزینه‌های جواب در یک طیف پنج‌قسمتی شامل موارد «کاملاً موافق»، «موافق»، «بی‌نظر»، «مخالف» و «کاملاً مخالف» قرار داشته‌اند که به ترتیب ۵، ۴، ۳، ۲ و ۱ نمره بدست آورده‌اند. کمترین و بیشترین نمره مجموع گویه‌های سنجش این متغیر به ترتیب ۱۰ و ۵۰ بوده است.

جدول ۱. مقادیر آلفای کرونباخ برای متغیرهای تحقیق

متغیر	مقدار آلفای کرونباخ
دینداری	۰/۷۶
نگرش به محیط‌زیست	۰/۷۹

یافته‌های پژوهش

الف) یافته‌های توصیفی

بیشتر حجم نمونه را افراد جوان تشکیل داده‌اند که در رده سنی کمتر از ۴۰ سال قرار داشته‌اند و ۱۱/۳ درصد نیز در رده سالخورده (بالاتر از ۶۰ سال) قرار داشتند. بخش قابل توجهی از پاسخگویان از نمره نگرش به محیط‌زیست در حد متوسط برخوردار بوده‌اند. به بیان دیگر حدود ۶۵ درصد از آنها در حد متوسط نگرش مطلوبی به محیط‌زیست داشته‌اند، حدود ۱۷ درصد از نمره پایین نگرش به محیط‌زیست برخوردار بوده‌اند و ۱۸ درصد نیز از نمره نگرش مطلوب بالایی نسبت به محیط‌زیست برخوردار بوده‌اند. از نظر میزان دینداری نیز بیشتر آنان از میزان دینداری متوسطی برخوردار بوده‌اند و نزدیک به ۱۷ درصد از آنان از میزان دینداری پایین و بیش از ۱۵ درصد از آنان از میزان دینداری بالایی برخوردار بوده‌اند. ۴۵/۷ درصد

شکل می‌دهد که موجب می‌شود انسان‌هایی که این نظام معانی را دارند، با گونه‌ای از تعهد به محیط‌زیست بنگرند و نگرش مطلوبی به حفاظت و پاسداشت آن پیدا نمایند. نگرش به محیط‌زیست که زمینه‌ساز گونه‌های رفتاری با محیط‌زیست است، می‌تواند از نظام معنایی و ارزشی برآمده از دینداری افراد تأثیر پذیرد. این نظام معنایی با سازوکارهای مناسب آموزشی و جامعه‌پذیری مطلوب در جامعه نهادینه می‌شود و نقش نظارتی و تنظیمی خود را بر کردارهای فردی و اجتماعی ایفا می‌کند. دینداری می‌تواند نوعی تعهد فردی و اجتماعی را نسبت به محیط‌زیست به عنوان عامل محوری در زندگی انسان‌های کنونی و آیندگان پدید آورد. در این راستا، نوعی هم‌افزایی می‌تواند بین میزان دینداری و باور به حفظ محیط‌زیست پدیدار شود.

یافته‌های پژوهش نشان داد که بین سن و نگرش ساکنان شهر نورآباد ممسنی نسبت به محیط‌زیست همبستگی معکوس و معناداری وجود دارد، البته این میزان همبستگی ضعیف بوده است و نشان می‌دهد تا حد قابل توجهی با بالا رفتن سن افراد نگرش آنها به محیط‌زیست چندان مناسب آن نمی‌باشد. یافته‌های این پژوهش با نتیجه پژوهش صالحی و پازوکی‌نژاد (۲۰۱۶) همخوانی دارد. با توجه به اینکه افراد با گروه‌های سنی گوناگون، از تجربیات متفاوتی در زمینه آموزش، جامعه‌پذیری و بهره‌گیری از مصرف رسانه‌ای و فرهنگی برخوردارند، تفاوت محسوس در نگرش محیط‌زیستی آنها تا حدودی قابل توجیه است. به بیان دیگر، افراد با سنین بالا که کمتر در پیوند با آموزه‌های محیط‌زیستی قرار داشته‌اند، از نمره نگرش محیط‌زیستی کمتری برخوردار بوده‌اند. کنترل نمودن رابطه بین دینداری و نگرش محیط‌زیستی با ورود متغیر سطح تحصیلات و تغییر اندکی در میزان همبستگی دو متغیر نشانگر نقش شرایط جامعه‌پذیری در شکل‌دهی به نگرش محیط‌زیستی افراد است.

آزمون رگرسیون چندمتغیره نشان داد که متغیر دینداری از قابلیت تبیین بالایی برای متغیر وابسته نگرش محیط‌زیستی برخوردار بوده است به گونه‌ای که به تنهایی حدود ۱۴/۱ درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین نموده است. همانگونه که وبر بر نقش درون‌دادهای ذهنی و نظام معانی در نوع کنش افراد تأکید دارد و در تقسیم‌بندی کنش‌های اجتماعی بر کنش معطوف به ارزش نیز تأکید دارد، نظام باورهای دینی منجر به

نتایج تحلیل رگرسیون چندمتغیره (شامل متغیرهای مستقل سن و دینداری) نشان می‌دهد که در نخستین مرحله، متغیر میزان دینداری به تنهایی وارد معادله شده است. این متغیر به تنهایی قادر به توضیح ۱۴/۱ درصد از علت نگرش افراد مورد مطالعه به محیط‌زیست بوده است. مقدار بتا در این رابطه برابر با ۰/۳۷۵ است. به این معنی که با افزایش یک واحد به میزان دینداری، به میزان ۰/۳۷۵ واحد به نمره نگرش افراد به محیط‌زیست افزوده می‌شود.

جدول ۳. نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای مستقل (دینداری و سن) و وابسته (نگرش به محیط‌زیست)

سطح معنی‌داری	ضریب همبستگی پیرسون	نام متغیر
۰/۰۴۶	-.۰/۱۰۰*	سن
۰/۰۰۰	۰/۳۶۷**	دینداری
۰/۰۰۰	۰/۳۶۷**	دینداری با کنترل متغیر سن
۰/۰۰۰	۰/۳۷۳**	دینداری با کنترل متغیر تحصیلات

جدول ۴. نتایج تحلیل رگرسیون متغیر دینداری و تأثیر آن بر روی نگرش به محیط‌زیست

مرحله	متغیر	beta	t	sig	R2	R
۱	دینداری	۰/۳۷۵	۸/۰۰۷	۰/۰۰۰	۰/۱۴۱	۰/۳۷۵

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش نشانگر همبستگی مستقیم و معنادار بین میزان دینداری و نگرش به محیط‌زیست در جامعه مورد مطالعه بوده است. این یافته با نتیجه پژوهش فضلی (۲۰۱۴) و پژوهش نواح و فروتن‌کیا (۲۰۱۱) همخوانی دارد. در مطالعات یاد شده دینداری و باور به ارزش‌های دینی با نگرش به محیط‌زیست و رفتار مسئولانه در زمینه محیط‌زیست ارتباط مستقیم و معنی‌داری داشته است. بر اساس دیدگاه وبر، رفتار افراد در ارتباط مستقیم با طرز تفکر و درون‌دادهای ذهنی افراد است. اگر بتوان دین‌باوری و دینداری را به عنوان نظام معنایی و درون‌داد ذهنی مورد نظر وبر در نظر گرفت، می‌توان چنین استدلال نمود که دینداری می‌تواند در پیوند با نگرش محیط‌زیستی باشد و ارتباط معناداری بین آنها در عمل شکل بگیرد. به بیان دیگر، دین‌باوری و دینداری نوعی نظام معنایی را

آموزه‌های دینی نسبت به ترویج فرهنگ محیط‌زیستی مطلوب اقدام نمود. همراستاسازی باورهای دینی با نگرش به محیط‌زیست و تعهد به حفظ آن، مشارکت جمعی را در حفظ محیط‌زیست شکل خواهد داد.

۲. با توجه به همبستگی معکوس بین سن و نگرش محیط‌زیستی؛ پیشنهاد می‌گردد با رویکرد اجتماع-محوری نسبت به آموزش گروه‌های سنی میانسال و سالمند در زمینه محیط‌زیست اقدام گردد. با توجه به اینکه بیشتر افراد میانسال و سالمند متناسب با عادات رفتاری دوره نسلی خویش - که حساسیت نسبت به محیط‌زیست شکل نگرفته بود- به محیط‌زیست می‌نگرند، حساس‌سازی آنها نسبت به محیط‌زیست و ضرورت پاسداری از تنوع زیستی برای تقویت نقش آنها در حفظ محیط‌زیست اهمیت محوری دارد.

در این پژوهش با محدودیت‌هایی چون بی‌رغبتی می‌توان به برخی از افراد قرار گرفته در نمونه‌گیری برای پاسخگویی اشاره نمود به گونه‌ای که تکمیل همه پرسش‌نامه‌های پژوهش با سختی و صرف زمان بیش از حد انتظار^۵ برای اقتناع نمودن افراد مورد مطالعه- تکمیل شدند.

نهادینه‌شدن ارزش‌های درونی در ذهن افراد می‌گردد که در نوع جهت‌گیری‌های نگرشی و عملی نسبت به موضوعات اجتماعی نقش مهمی ایفا می‌کنند. ساکنان شهر نورآباد ممسنی هنوز از ویژگی‌های سنتی و اعتقادات مذهبی سنتی برخوردارند و می‌توان چنین استدلال نمود که بخشی از ساکنان این منطقه در کنار ویژگی‌های فرهنگی و آموزشی‌شان، با الهام گرفتن از باورهای دینی و گناه دانستن تخریب محیط‌زیست، به جهت-گیری و نگرش مطلوب محیط‌زیستی دست یافته‌اند. به بیان دیگر، رویکرد آگاهانه به باورهای دینی و همچنین محیط‌زیست، می‌تواند نگرش محیط‌زیستی مناسبی را برای شهروندان شکل دهد و آنان را به عنوان شهروندان مسئولیت-پذیر در زمینه محیط‌زیست و دیگر موضوعات مربوط به منافع عمومی جامعه به فعالیت و مشارکت آگاهانه جهت دهد. با توجه به نتایج پژوهش:

۱. نظر به همبستگی مستقیم بین میزان دینداری و نگرش به محیط‌زیست و نقش سودمند دینداری در توجه به محیط‌زیست، پیشنهاد می‌گردد نسبت به برگزاری دوره‌های آموزشی برای مبلغین مذهبی در زمینه محیط‌زیست اقدام تا با بهره‌گیری از

References

- Abaszadeh, M., Banifateme, H., Alzadeh Aghdam, M. B. and Alavi, L. (2016), "The Introversion effect of environmental responsible attitude". *Applied Sociology Quarterly (JAS)*, 27 (2): 61-80. [In Persian].
- Ahmadian, D., Haghigatian, M. (2016). "The Sociological analysis of the role of cultural factors on the urban environmental behaviours (the case of Kermanshah citizens)". *Urban Sociological Studies Quarterly (Urb Soc Studies Quarterly)*, 6(18), 51-76. [In Persian].
- Ajzen, I. Fishbein, M. (1980). "Understanding attitude and predicting social behavior". (Englewood cliffs, NJ, Prentice hall).
- Aksen, J., Kurani, K. S. (2014). "Social Influence and Proenvironmental Behavior: The Reflexive Layers of Influence Framework". *Environment and Planning B: Planning and Design (Environ Plann B Plann Des)*, 41 (5), 847-862.
- Badrigargari, R., Abbaszadeh, M., Nasiri, F., Hossein Asl, M. and Alizadehaghdam, F. (2012). "The study of confirmatory factor analysis and internal consistency of the Nature Relatedness Scale in students". *Journal of Applied Sociology (JAS)*, 22 (4), 19-34. [In Persian].
- Bahrainzadeh, M., Rezaei, B. (2016). "Meta-analyzing and identifying factors influencing green purchasing decisions behavior". *Management Research in Iran (Modares Journal)*, 20(2), 21-48. [In Persian].
- Ben Sen, J. (2003). "Environmental Ethics, translated to Persian by Mohamadmehti Rostami". *Tehran: Environment Protection Environment Publications*. [In Persian].

- Persian].
- Clayton, S. (2003). "Environmental identity: a conceptual and an operational definition". In S. Clayton, & S. Opatow (Eds.), *Identity and the natural environment* (pp. 45° 66). Cambridge, MA: MIT Press.
- Coser, Lewis A. (1989). "A history of life and thoughts of Sociology key Thinkers". Translated to Persian by Mohsen Salasi, Tehran: Elmi Publications.[In Persian].
- Farahmand, M., Shokouhifar, K., Sayar Khalaj, H.(2014). "The study of effective social factors on the environmental behaviours (the case of Yazd citizens)". *Urban Sociology Studies Quarterly* (Urb Soc Studies Quarterly), 10, 109-142. [In Persian].
- Fazeli, M. (2012). "Sociology of environmental commitment". *Hamshahri Mah, (Ham Mah)*, 100, 15-28. [In Persian].
- Fazli, N. (2014). "The effect of religiosity on environmental behaviors, presented at International Congress of Religious Culture and Thought". available in: <https://www.civilica.com/PdfExport-ICCRT01>.
- Firoozjaiyan, Aliasghar; Gholamrezazadeh, F. (2015). "The pathological analysis of the environmental behaviours Focusing on the trash throwing among tourists". *Social Institutions Sociology Journal* (Soc Insti Socia J), 6, 129-151. [In Persian].
- Ghobadi Aliabadi, S., Chizari, M., Sedeghi, H. (2016). "The Analysis of Farmer s Behaviour and Strategies in Dealing with Drought (The case Study: Kermanshah Township)". *Regional Planning, (Reg Plan)* 6 (21), 143-154.
- Giddens, A. (2005). "Consequences of Modernity". Translated to Persian by Mohsen Solasi, Tehran: Markaz Publication. [In Persian].
- Haghighatian, M., Hashemian, S. A. and Ahmadian, D. (2016). "The sociological analysis of role of social ° structural factors on the gap between environmental attitude and behavior (case study: Citizens Kermanshah city)". *Quarterly of Social Studies and Research in Iran, (Qua Soc Stu Res.)*, 4 (4), 593-614.
- Ifegbesan, A. (2010). "Exploring secondary school students understanding and practices of waste Management in Ogun State Nigeria". *International Journal of Environmental & Science Education (Int J Env Sci Ed.)*, 2,201-215.
- Iran Statistical Center.(2011). "*Iran Annual Statistical Report*". Tehran: Iran Statistical Center Publications. [In Persian].
- Lin, N. (1976). "Foundation of Social Research". New York: Mc-Graw Hill.
- Martel E., Guerra F., Miranda J. (2002). "A Tailorable Distributed Programming Environment". In: Blieberger J., Strohmeier A. (eds) *Reliable Software Technologies ~ Ada-Europe 2002*. Ada-Europe 2002. Lecture Notes in Computer Science, Vol. 2361. Springer, Berlin, Heidelberg
- Mehdizadeh, S. M. (2000). "A critical approach to culture and new society". *Media Journal, (Med Jou)* 11(1) (serial no. 41): 22-35. [In Persian].
- Milver, M. (1986). "Energy conservation behavior: the environmental knowledge, concerns, and behaviors". *Journal of Environmental Education*(J Environ Educ.), 21 (2): 20-35.
- Mirfardi, A. (2016). "The Study of Relationship of Socio-economic Status and Sense of Social Responsibility with Environmental Behavior (the Case Study: Noorabad Mamasani's Residents)". *Quarterly of Environment Education and Sustainable Development, (Q Edu Sus Dev)*, 5 (1), 101-114. [In Persian].
- Mirfardi, A., Shayani, Z. (2014). "The

- Analysis of Dimensions of violence against women and religiosity dimensions in Yasouj". *Journal of Police-Social Researches of Women and Family, (J Pol-Soc R Wom Family)* 2 (2), 172-185. [In Persian].
- Mohseni, M. (2000). "The Study of Social-Cultural Awarenesses, Attitudes and Behaviors in Iran". Tehran: Public Culture Council Office. [In Persian].
- Moomsen, P. (1995). "Ecological Awareness, Environment a list Action, and International Conservation Strategy". *Human Organization (Hum Organ)*, 4, 335-343.
- Mosinder, F. (1998). "Environmental attitude and ecological behavior". *Journal of Environmental Psychology (J Environ Psychol.)*, 19, 1-9.
- Movahedi, R., Eizadi, N., Aliabadi, V. (2017). "Estimation of environmental knowledge and attitude and its relation to socio-political factors (the case of employees of agricultural knowledge-based corporations of Hamedan and Kermanshah provinces)". *Quarterly of Environment Education and Sustainable Development, (Q Envir Edu Sus Dev)*, 5 (2), 97-111. [In Persian].
- Murfei, D. (1994). "Behavior & Attitude of Student Toward Environmental Issues at Faculty of Agricultural, Turkey". *Journal of Applied Sciences (J Appl Sci.)*, 1224-1227. [In Persian].
- Nabavi, S. A. H., Shahryari, M. (2014). "Religion, morality and Environment". *Journal of Human and Environment (J Hum Envir.)* 12(2), 69-83. [In Persian].
- Nooripour, M., Ahmadvand, M. (2011). "Comparative analysis of environmental attitude of agriculture students of Yasouj University". *Agricultural Education Administration Research, (Agr Adm Res.)* 18, 29-44. [In Persian].
- Novah, A., Foroutankia, Sh. (2011). "The study of relationship between the constructs of rational action model with environmental attitudes and behaviors". *Green Vows Quarterly (Gr Vo Quarterly)*, 9(37), 3-7. [In Persian].
- Ramezani Ghavam Abadi, M. (2012). A Strategic Investigation into Environmental Protection Education in Iran: Necessities and Bottlenecks. *Strategy Quarterly (Stra Q.)*, 65, 233-257. [In Persian].
- Riahi Khoram, M., Azar, A. and Shariat, M. (2004). "Priority of reuse methods of refined urban sewage via FAHP; the case of Hamedan urban sewage". *Environment Reformers (Envir Reformers)*, 1 (1), 43-44. [In Persian].
- Salehi Amiri, S. R. (2007). "Cultural Concepts and Theories". Tehran: Qoqnous Publications, First Edition. [In Persian].
- Salehi Omran, E. and Aaghamohamadi, A. (2008). "The study of environmental Knowledge, attitude and skills of Mazandaran's elementary teachers". *Education Quarterly (Edu Quarterly)*, Fall 2008, 91-117. [In Persian].
- Salehi, S., Pazoukinezhad, Z. (2016). "Analysis of Socio-cultural Elements Influencing Villagers Orientation towards Sustainable Farming (Case Study: Villages of Babolsar County)". *Journal of Research and Rural Planning (J Res Rur Plann)*, 5 (1) (serial no. 13), 67-81. [In Persian].
- Sayf, A.A. (2001). "The Methods of Educational Measurement and Evaluation". Tehran: Dowran Publications. [In Persian].
- Serajzadeh, H. (2005). "Challenges of Religion and Modernity: Sociological Debates in Religiosity and Secularization". Tehran: Tarh-e-No Publications. [In Persian].
- Shojaee Zand, A. R. (2005). "A model for

measurement of religiosity in Iran". *Iran Sociology Journal (Ir. Socio. Jour.)*, 6 (1), 34-66. [In Persian].

Wilson, E. O. (1993). "Biophilia and the conservation ethic". In S. Kellert & E.O. Wilson (Eds.), *The biophilia hypothesis*, 31-41.

